

Wie kent niet de geur van pas gemaaid gras en dat fijne gevoel om met je blote voeten door het korte gras te lopen? Graslanden in parken en tuinen zijn een heerlijke plek om te spelen of een boek te lezen. Echter, het beeld van kort gemaaid gras zoals we dat nu kennen, bestaat nog niet zo lang.



Zeisen van grasland (St. Petersburg Hermitage museum)

Historische graslanden

of: het belang van bloemen plukken

Vroeger werd een grasland maar enkele keren per jaar gemaaid, had het economisch nut als voer voor het vee en telde meerdere soorten gras en bloemen. De ontwikkeling van beheer, soortensamenstelling en onze beleving van grasland heeft door de historie heen een grote ontwikkeling doorgemaakt.

Parkweiden in de Landschapsstijl
Vanaf de landschapsstijl (1750-1870) veranderde het beeld van een rechte, geometrische tuin naar een vloeiende vormgeving; men streefde een weerspiegeling van ongerepte natuur na. Weilanden die tot dan behoorden aan de boeren, werden opgenomen in de parkaanleg. Een wandelpad slingerde door bosjes, langs beken en om weilanden heen,

soms als koeienpaadje er doorheen. Het grasland met bloemen en bloeiende grassen in verschillende vormen en kleurtinten beschreef men graag als *'schilderachtig'*. In literatuur als *De Nederlandse Tuinkunst* (1837) wordt het beheer van deze landschappelijke parkweiden beschreven. Het gras van de eerste maaibeurt, in mei of juni, werd gehooïd. Daarna werden de weiden nog enkele keren gemaaid of begraasd door, soms zeldzame rassen, koeien. Men maaide met de zeis.

'Hooizaad'

Naast de beleving van het schilderachtige effect van grasland, waardeerde men de soortenrijkdom van grassen en kruiden als grote

vossenstaart, duizendblad en kleine pimpernel als economisch waardevol. Een kruidenrijk grasland hield het vee gezond, was de overtuiging. Nieuw land werd ingezaaid met zaad afkomstig van het soortenrijke hooi, hooizaad of hooikrop genoemd. Niet alle weiden waren geschikt voor het winnen van hooizaad. Alleen weiden *'die van natuur fijn en helder zijn'* leverden goed hooizaad op. Dat wil zeggen, men verkoos zaad van fijne en laagblijvende grassen boven dat van grofstengelig, hoog gras zoals kropbaar. De Engelse tuinboekschrijfster Jane Loudon zocht rond 1840 met zorg haar graszaad uit, *'net zoals je bloemen voor je bloementuin uitkiest'*. De Duitse tuinbaas Hermann Jaeger (1815-1890) had zo zijn favoriete



Bijvangst

Tekst: Deyke van Donkelaar

Foto's: van Donkelaar Groenadvies



Goudhaver

gras: *'in elk mengsel zou Goudhaver niet mogen ontbreken'*. Men had blijkbaar kennis van grassoorten en waardeerde ze om hun afzonderlijke eigenschappen.

Zeis ingeruild voor grasmaaier

Edwin B. Budding werkte rond 1830 als technicus in een Engelse textiel fabriek. In zijn eigen tijd knutselde hij de eerste grasmaaier in elkaar. Het bleek een revolutionaire ontwikkeling in de tuinwereld. De eerste modellen waren echter zwaar, weinig wendbaar en nog duur ook. Daarnaast maaide de machine alleen goed als het gras

niet te lang was. Schrijver Heinrich Witte noteert in 1877; *'Men wete wel, dat men met zulk een machine niets kan uitrichten wanneer men het gras te hoog laat opgroeien'*. Het was dus belangrijk om gras regelmatig te blijven maaien. De eigenaar stond hiermee voor een principiële beheerkeuze: het hele seizoen frequent maaien of bij het 'oude' hooilandbeheer blijven. De samenstelling van het grasmengsel veranderde ook. Zaadhandelaar Tideman schreef rond 1851 een hoger percentage fijnbladige grassen voor in *'grasperken die bij voortdurend worden gemaaid'*.

Kortgemaaid wordt de norm

Het machinaal maaien van grasland werd steeds algemener. De machines werden beter en goedkoper en het arbeidsloon van de maaiers met de zeis duurder. Daarnaast hoefde een grasland geen hooi meer op te leveren, het economisch nut van een landgoed viel weg tegen de steeds groter wordende productie bij opkomende boerenbedrijven en tuinders. Langzaam maar zeker werd het beeld van een kort en frequent gemaaid grasland de norm. Door het vele maaien kregen bloemrijke kruiden geen kans meer om te bloeien en zaad te zetten. Alleen kruiden die het strenge maaibeheer verdroegen zoals madeliefje, brunel en witte klaver, bleven over.

Bloeiende kruiden als bedreiging

Het gebruik van een grasmaaier met vangbak leverde een tot dan toe onbekend nadeel op. Door het frequent maaien en afvoeren van gras, bleef er weinig organische stof over en putte de grasmat snel uit. Vanaf eind 19^e eeuw werd



Motormaaier op buitenplaats Waterland te Velzen (N-H), 1923

veel onderzoek gedaan naar de voedingsbehoefte van planten. Men ontdekte dat elementen als stikstof (N), fosfor (P) en kalium (K) belangrijk zijn voor de groei van planten, wat leidde tot de ontwikkeling van de eerste kunstmeststoffen. Ook het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen nam toe. Het lijkt alsof met deze ontwikkelingen de kruidenrijkdom opeens bedreigender werd. De Engelse tuinboekschrijver T.W. Sanders noteert in 1909: *‘Wee degene die zijn onkruid maar laat gaan, in enkele jaren is het grasveld compleet overwoekerd door madelief, weegbree en andere onkruiden’.*

‘Er zit veel poëzie in het bloemenplukken’

Een ander geluid was afkomstig van tuinarchitect Mien Ruys (1904-1999). Zij had als een van de eerste tuinontwerpers oog voor een grote groep tuinliefhebbers met een eigen (kleinere) tuin. Haar beeld van een gazon is: *‘strak gemaaid gras met, vooruit, wat madeliefjes en andere klein blijvende kruiden’.* Toegeeflijk schrijft ze: *‘Eigenlijk zijn onze gazons geen gazon te noemen want we laten allerlei onkruid toe als meibloempjes, klaver, ereprijs en hier en daar zelfs speenkruid. Het gazon is daardoor wat levendiger met lichte en donkere plekken’.* Voor het gras in openbaar groen houdt Mien Ruys een pleidooi voor het aanleggen van bloemrijk grasland: *‘Er zit veel poëzie, vooral voor kinderen, in het bloemenplukken’.*

Ecologische benadering

In 1977 verschijnt het boek ‘Natuurtuinen en parken’ van ecooloog en vegetatiekundige Ger Londo over



Koetjes op het grasland door J. Tersteeg, 1793

aanleg en onderhoud van tuinen en parken op natuurlijke basis. Hij wijst op de vanzelfsprekendheid van intensief bemeste en met herbiciden bespoten gazons; *‘dit als gevolg op wat fabrikanten van bestrijdingsmiddelen en meststoffen u door middel van kleurige folders proberen wijs te maken’.* Hij houdt niet alleen een pleidooi voor een ecologische benadering van het groen maar geeft ook een leidraad voor de aanpak ervan. Zijn boodschap kwam aan. Zwolle was een van de eerste gemeenten die eind jaren ‘70 startte met het ecologisch beheer van berm- en groenstroken.

Hoe kom je aan zaden?

Het verkrijgen van de juiste zaden voor een soortenrijk grasland in grotere hoeveelheden was nog wel een punt. Ger Londo vond dat meer kwekers wilde planten zouden moeten kweken. Dit droeg ertoe bij dat het ‘Kollektief van Heemplantkwekers’ werd opgericht. Rob Leopold en Dick van den Burg begonnen vanaf 1978 met kwekerij ‘De Cruydt-Hoeck’. In hun poëtisch geschreven sortimentslijst ‘De Dikke Zadenlijst’ boden zij verschil-

lende mengsels voor bloemrijk grasland aan. In diezelfde tijd startte Jos Groen op zijn kwekerij De Bolderik met de kweek en verkoop van inheemse soorten voor bloemrijk grasland.

En nu?

Lang, soortenrijk grasland dat extensief en ecologisch beheerd wordt, komt steeds meer in beeld. Veel graslanden in historische (stads)parken worden tegenwoordig voor een groot deel als zodanig beheerd. Het economisch nut ervan is echter ingeruild voor ecologisch nut. Een grasland met verschillende soorten gras en kruiden draagt in belangrijke mate bij aan de biodiversiteit. De belevingswaarde is groot, elk voorjaar genieten vele bezoekers van de uitbundig bloeiende graslanden, net als vroeger Jane Loudon, tuinbaas Hermann Jaeger, Mien Ruys en met hen vele landgoedeigenaren. Waarom dachten we eigenlijk dat al het grasland kort gemaaid moet zijn? Laten we onze kinderen weer leren om bloeiende grassen en bloemen te plukken.